

виникнення конфліктних ситуацій, формування у засуджених субкультури, зменшення можливостей учинити новий злочин в місцях несвободи [3, с. 17].

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 15.10.2023 р).

2. ДБР затримало екскерівників виправної колонії Бердянська, які вибивали з ув'язнених гроші. URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-zatrimalo-kolishnih-kerivnikiv-vipravnoi-kolonii-berdyanska-yaki-zhorstokimi-katuvannyami-vibivali-z-uvyaznenih-groshi> (дата звернення 15.10. 2023 р.)

3. Богатирьов І.Г. В'язниця в Україні у XXI столітті (інноваційна модель). Київ : ВД «Дакор», 2023. 44 с. С. 17.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-327-2-27>

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯКІ ВІДБУЛИ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ТРИМАННЯ В ДИСЦИПЛІНАРНОМУ БАТАЛЬЙОНІ

Нестеренко В. В.

*аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби
м. Чернігів, Україна*

Процес соціальної адаптації та ресоціалізації засуджених військовослужбовців є критично важливим у забезпеченні справедливості щодо ставлення до їх суспільно-корисної діяльності, гуманного підходу до їх соціального захисту та їхнього успішного відновлення як у військовому соціумі так і в суспільстві, після завершення періоду проходження військової служби. В будь якому разі, військовослужбовці засуджені до відбування покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні, зазнають соціально-психологічних змін, у зв'язку з їх засудженням та знаходженням у спеціфічній установі відбуванням покарання, що обмежує їх особисту свободу, права та законні інтереси. Під час примусової

ізоляції від суспільства, в особистості засудженого військово-службовця відбуваються певні зміни, внаслідок яких вагомої значущості набувають індивідуальні цінності позасоціального існування, що можуть змусити прийняти рішення щодо завершення проходження військової служби засудженими військовослужбовцями та негативно вплинути на соціум після звільнення з військової служби. В умовах воєнного стану, проблема соціальної адаптації та ресоціалізації засуджених військовослужбовців є актуальною та вкрай важливою як для суспільства так і для військової спільноти, а отже і для держави та її оборони. У кримінологічному плані питанням ресоціалізації засуджених різних категорій досліджували такі вчені як: В. Голіна [1], О. Джужа [2], Н. Кузнецова, Є. Моїсєєв, О. Міхлін, В. Панасевич, а у аспекті злочинності серед військовослужбовців: О. Артеменко, В. Бодаєвський [3], В. Бугаєв [4], А. Мухамеджанова, Т. Ніколаєнко, Ю. Сокоринський.

У ст.6 Кримінально-виконавчого кодексу України, визначені поняття «виправлення засудженого» та «ресоціалізація», а також у ч. 4 цієї ж статті наведені умови застосування того чи іншого засоби виправлення і ресоціалізації [5]. Наша увага в даній доповіді буде зосереджена саме на особистості засудженого, оскільки військово-службовці є спеціальними суб'єктами кримінальних правопорушень [6], а отже і засоби соціальної адаптації та ресоціалізації мають відповідати цій категорії. Найбільша проблема ресоціалізації даної категорії засуджених полягає в неоднорідності видів військової служби, оскільки відповідно до ч. 6 ст. 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» військовослужбовці можуть її проходити у порядку призову на строкову військову службу, призову під час мобілізації на особливий період, а також в добровільному порядку – військову службу за контрактом [7], яка в свою чергу також поділяється на військову службу за контрактом курсантів, військову службу за контрактом осіб рядового складу, військову службу за контрактом осіб сержантського і старшинського складу, військову службу за контрактом осіб офіцерського складу. Попри їх розмежування за видами контрактів, на нашу думку, головне розмежувати військовослужбовців за підставою проходження служби (строковик, контрактник, мобілізований).

Авжеж, для більш детального визначення засобів ресоціалізації буде доцільно розглянути кожен категорію військовослужбовців за призовом та за контрактом окремо, проте, саме розмежування за підставою проходження військової служби надасть нам загальні уявлення про особистість засудженого військовослужбовця та зможе бути висвітлено в рамках нашої доповіді.

Отже, аналіз вироків судів впродовж 2017-2022 років та звітів Офісу Генерального прокурора [8], свідчать проте, що військово-службовці за контрактом менш схильні до протиправних дій та зацікавлені в продовженні проходження військової служби після звільнення від покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні, в той час як військовослужбовці призвані на військову службу, здебільшого, не зацікавлені в подальшому проходженні військової служби і планують повернутися до свого цивільного життя та професії. Зважаючи на це, варто диференціювати засоби виправлення, ресоціалізації та соціальної адаптації, що можуть бути до них застосовані. Для кожної категорії засуджених військовослужбовців, що відбувають покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні пропонуємо узагальнити та встановити основні напрямки їх ресоціалізації, що мають бути розмежовані відповідно до результатів вивчення особистості військовослужбовця та підстав проходження ним військової служби, а саме: 1) **забезпечення психологічної підтримки та консультування**, оскільки один з перших етапів реабілітації – це забезпечення доступу до психологічної допомоги. Засуджені військовослужбовці можуть мати травматичний досвід, який впливає на їх психологічний стан. Проведення психологічних консультацій та терапій допомагає виправити та забезпечити адаптацію особи; 2) доступ до **навчання та професійної підготовки**, оскільки програми навчання та формування корисних навичок для засуджених військовослужбовців допомагають їм відновити професійні навички та підготуватися до успішного повернення у суспільство. Це може включати навчання новим навичкам, які забезпечують можливості зайнятості після закінчення відбування терміну покарання. 3) **забезпечення соціальної адаптації**, оскільки засудженим важливо навчитися адаптуватися до нового соціального середовища. Це може включати тренування в навичках спілкування, етикету, емоційного контролю та вирішення конфліктів; 4) **надання необхідної медичної підтримки**, а саме – надання медичної допомоги та лікування засуджених військовослужбовців є необхідним елементом реабілітації, оскільки багато з них можуть потребувати специфічного медичного втручання через свій військовий досвід та травми. 5) **програми соціальної підтримки**, такі як, забезпечення підтримки та зв'язку зі суспільством. Це може бути реалізовано через програми підтримки спільноти, добровольчу діяльність, програми менторства тощо. 6) **відновлення сімейних зв'язків**, оскільки засудженим військовослужбовцям важливо мати можливість відновити зв'язок з родиною та оточенням щоб забезпечити підтримку та стабільність після закінчення відбування покарання.

У підсумку, варто додати, що окрім цих дій, так би мовити, загального характеру, варто впровадити програми реабілітації на базі військових частин, де вони продовжать проходження військової служби після того, як вони відбудуть покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні. Бо: по-перше, потрібно підготувати військово-службовця до подальшого проходження військової служби, а отже до військового соціуму, а по-друге до суспільства, куди військовий потрапляє вже після звільнення з військової служби. Успішна соціальна адаптація військовослужбовців ґрунтується на комплексному підході, який поєднує фізичну, психологічну та соціальну підтримку. Такий підхід сприяє їхньому успішному відновленню у військовому соціумі та позитивній інтеграції у суспільство.

Загалом, забезпечення успішної реабілітації та ресоціалізації засуджених військовослужбовців є важливим завданням суспільства та держави вцілому. Це сприяє їхньому відновленню та відновленню як повноцінних членів суспільства після періоду військової служби та відбування кримінального покарання.

Література:

1. Голіна В. В., Головкін Б. М. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : навч. посіб. Харків : Право, 2014. 513 с.
2. Джужа О. М., Гаркуша А. В. Актуальність кримінологічного дослідження екстремальних умов (ситуацій, що сприяють злочинності під час проведення антитерористичної операції). *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 27–36.
3. Бодаєвський В. П. Кримінальна відповідальність військово-службовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2010. 16 с.
4. Бугаєв В. О. Військові злочини і покарання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2002. 21 с.
5. Кримінально-виконавчий кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 11.07.2003 № 1129-IV. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1129-15> (дата звернення: 09.10.2023).
6. Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата звернення: 09.10.2023).
7. Різниця ДФТГ, ТРО ЗСУ та мобілізовані? *Сили територіальної оборони Збройних Сил України* : веб-сайт. 2023. URL: <https://tro.mil.gov.ua/faq/riznyczya-dftg-tro-zsu-ta-mobilizovani/> (дата звернення: 09.10.2023).

8. *Судова статистика. Судова влада України* : веб-сайт. 2023. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення: 09.10.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-327-2-28>

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ ДО ЗАСУДЖЕНИХ

Новосад Ю. О.

*доктор юридичних наук, керівник Ковельської
окружної прокуратури Волинської області
м. Ковель, Україна*

Дучимінська Л. М.

*начальник управління контрольно-перевірочної роботи
Головного управління Пенсійного фонду України у Волинській області
м. Луцьк, Україна*

Вивчення судової практики з питань призначення кримінальних покарань показало, що щорічно кількість засуджених до довічного позбавлення волі зменшується, позаяк суди призначають його лише у виняткових випадках, з урахуванням всіх обставин кримінального провадження та винної особи [1, с. 245]. Вказаний факт виступає додатковим аргументом щодо того, що найбільш жорсткі заходи режиму виконання – відбування покарання у виді довічного позбавлення волі, які визначені у законі (ст. ст. 102, 107, 151 КВК), є обґрунтованими як з огляду законодавчого, так і з точки зору судового підходу щодо вирішення вказаної проблематики. Так, якщо у 2002 році (першому звітному періоді після прийняття у 2001 році нового КК України) до довічного позбавлення волі було засуджено 150 осіб [2, с. 40], то у 2013 році (першому звітному періоді після прийняття Кримінального процесуального кодексу (КПК) 2012 року) – 53 особи [3, с. 40], а у 2022 році – 23 особи [4].

Отже, якщо враховувати зазначену вище тенденцію щодо призначення судами покарання у виді довічного позбавлення волі, а також внесенні останнім часом зміни до чинного кримінально-виконавчого законодавства України щодо гуманізації процесу його виконання – відбування, то слід визнати, що навіть при тому, що